

РЕГИОНАЛНА ЗДРАВНА ИНСПЕКЦИЯ - РУСЕ

ДИРЕКЦИЯ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ“

ОТДЕЛ „ПРОФИЛАКТИКА НА БОЛЕСТИТЕ И ПРОМОЦИЯ НА ЗДРАВЕТО“

Регионално проучване „Знания, нагласи и навици относно употребата на тютюневи и никотинови изделия” сред учениците от 8 - 11 клас

Наименование на проучването: Регионално проучване „Знания, нагласи и навици относно употребата на тютюневи и никотинови изделия ”.

Период на провеждане на терен: месец май 2023 г.

Обект на проучването: ученици 8- 11 клас.

Обем на реализираната извадка: 696 ученици (337 момчета, 359 момичета).

Възложил: РЗИ- Русе.

Изпълнител: О ПБПЗ, Д ОЗ, РЗИ-Русе.

Публикуване на резултатите: медии, ел. страница на РЗИ-Русе;

Основни резултати: приложени

Настоящото проучване се извършва в изпълнение на дейностите по Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021 – 2025 г. и има за цел да се изгради адекватна оценка за знанията и нагласите на младите хора относно вредата от употребата на тютюневи изделия. Тютюневите изделия са продуктите, които съдържат психоактивното вещество никотин. Употребяват се като се пушат, смучат, дъвчат или смъркат. В състава им присъстват над 8400 химически компоненти, като 69 от тях са канцерогенни. Този тип изделия водят до психологическа и физиологична зависимост и силно вредят на човешкото здраве. За съжаление повече от половината потребители на тютюна са негови преки и косвени жертви. Само през 20 век тютюнът е взел над 100 милиона жертви в световен мащаб. Според статистиката на Световната здравна организация до края на 21 век броят им ще нарасне до един милиард. Поради високият социален интерес е засегната и темата за използването на никотинови торбички „снус“ и електронни устройства за пушене и изследване на знанията и нагласите на учениците за вредата от използването им. Данните от проучването са ориентир за предприемане на съответните мерки за подобряване параметрите на употребата на тютюневи изделия и повлияване нивото на негативните тенденции относно проблема.

I. ЦЕЛ НА ПРОУЧВАНЕТО

Получаване на информация за степента на познание на учениците от 8- 11 клас за вредното влияние на тютюневите изделия върху всички органи и системи в човешкото тяло и рисковете от употребата в ученическа възраст. Създаване на предпоставки и условия за перманентна превенция и ограничаване употребата на тютюневи изделия сред учениците.

II. ЗАДАЧИ НА ПРОУЧВАНЕТО

1. Определяне извадката.
2. Провеждане на анкетирането.
3. Оформяне на количествени резултати.
4. Изготвяне на качествени резултати.
5. Изготвяне на препоръки.

III. ОБЕКТ НА ДИАГНОСТИКАТА

Обект на диагностиката са 696 ученици от 8 до 11 клас от седем училища в област Русе, формиращи извадката на регионалното проучване.

IV. ХОД НА ДИАГНОСТИКАТА

През месец май 2023 г. бяха раздадени анонимни анкетни карти на 696 ученици (337 момчета и 359 момичета) от 8 до 11 клас от 7 училища в област Русе: СУЕЕ „Св. Константин Кирил Философ”, СУ „Христо Ботев”, СУ „Панайот Волов” гр. Бяла, СУ „Васил Левски” гр. Ветово, ПГ по транспорт, ПГСАГ „Пеньо Пенев”, НУИ „Проф. Веселин Стоянов“. Участниците попълниха анкетните карти, след което те бяха събрани, обобщени и анализирани.

Анализ на проучването:

I. Обхват и психологическа характеристика на анкетираните

Изследването обхваща ученици със средна възраст 13- 18 години, от които 337 момчета и 359 момичета. Това е възрастта на пубертета, период от съзряването на децата, който има своите особености. Период, в който настъпват промени не само във физиологичен план, а и промени в социалната среда и отношенията с околните, особено с връстниците и с родителите. Натискът от външната среда играе също не малка роля през този етап от живота на детето. Според специалистите, това е и възрастта на „пропушване“, или на първи опити и експериментиране със забранени вещества на децата в България.

II. Резултати от анкетата:

С цел да се определи нивото на здравни знания и нагласи във връзка с употребата на тютюневи изделия, използването на електронни устройства за пушене, се проведе анкетно проучване сред ученици от 8 до 11 клас, като възрастовата група се смята за рискова за започване и зачестяване на случаите на редовна употреба на тютюневи изделия.

Учениците отговаряха на 14 въпроса, свързани с употреба, рискове за здравето, разпространение, достъп и оценяване на риска.

Целта на изследването е да констатира отношението на учениците към посочените явления и степента на честота на употребата на тютюневи изделия, като по този начин ще се улесни плануването на възпитателната работа и превантивната дейност на учители и други специалисти.

Резултати на анкетата:

Разпределение по пол

Мъже – 337 души, жени – 359 души

Разпределение по възраст

13 години (16) - 0,33%, 14 години (131) - 13,69%, 15 години (192) - 21,61%, 16 години (165) - 47,69%, 17 години (148) - 15,34%, 18 години (44) - 0,66%

1. Употребявали ли сте някога тютюневи изделия (цигари)?

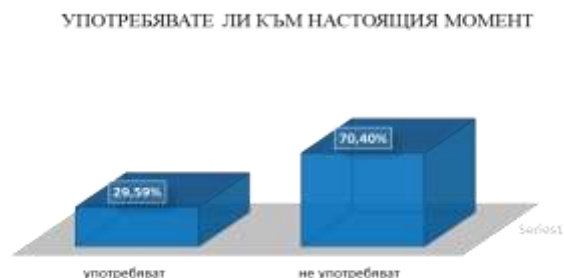
46,12% от учениците заявяват, че са употребявали тютюневи изделия, а 53,87% не са опитвали никога.

2. Употребявате ли тютюневи изделия (към настоящия момент)?

На въпроса дали употребяват тютюневи изделия 29,59% от участниците в анкетата отговарят утвърдително, а че не употребяват тютюневи изделия заявяват 70,40% от участниците.

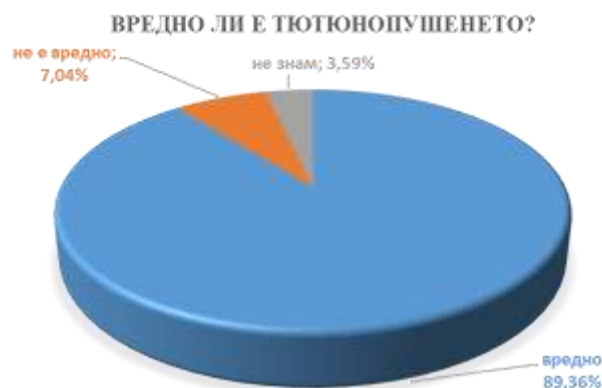
Като подвъпрос учениците, които признават, че пушат бяха попитани от каква възраст са започнали. От

пушещите редовно ученици, 16 (7,76%) ученици заявяват, че са пропушили преди да навършат 12 години, 15 (7,28%) ученици пушат от 12 годишни, 22 (10,68%) са били на 13 години, 55 (26,69%) на 14 г., 47 (22,81%) на 15 г., 36 (17,47) на 16 г., 11(5,37%) на 17 г., 3 (1,45%) на 18 г.

3. Вредно ли е тютюнопушенето?

По- голяма част от анкетираните лица са запознати с факта, че употребата на тютюневи изделия носи сериозни рискове за здравето като 89,36% отговарят утвърдително, 7,04% смятат, че не се наблюдават вредни последствия, а 3,59% не могат да отговорят на въпроса.

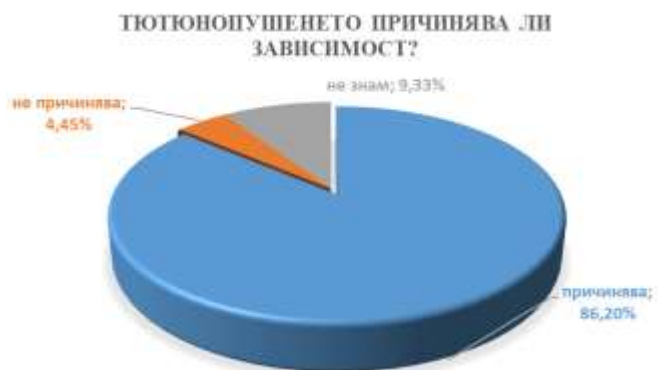
4. Кой орган от човешкия организъм е смятате, че се уврежда най- много вследствие на тютюнопушенето?

Учениците имаха възможност да избират между 3 зададени отговора: а) черен дроб; б) бял дроб; в) бъбреци. Разпределението на отговорите е следното- 6,75% смятат, че верният отговор е черен дроб, 90,23% посочват бял дроб, а 2,44%- бъбреци, 0,57% не могат да отговорят.

5. Употребата на тютюн може ли да причини зависимост?

Причината за големия брой пушачи е установяването на силна психическа и физическа зависимост. Затова е важно учениците да са наясно за рисковете, които води след себе си редовната употреба на тютюневи изделия. 86,2% са запознати с рисковете от пристрастяване, 4,45% смятат, че не води до зависимост, 9,33% не могат да отговорят.

6. Как се нарича психоактивното вещество в цигарения дим, което причинява зависимост?

1,86% отговарят „кофеин“, 95,4% дават верен отговор „никотин“, 1,72% посочват отговор „допамин“, а 1% не са посочили отговор.

Следващите няколко въпроса имат за цел да се установи доколко младите хора са податливи на тенденциите за използване на алтернативни начини за прием на никотин и електронни устройства за пушене и доколко са информирани за рисковете за здравето при тяхната употреба.

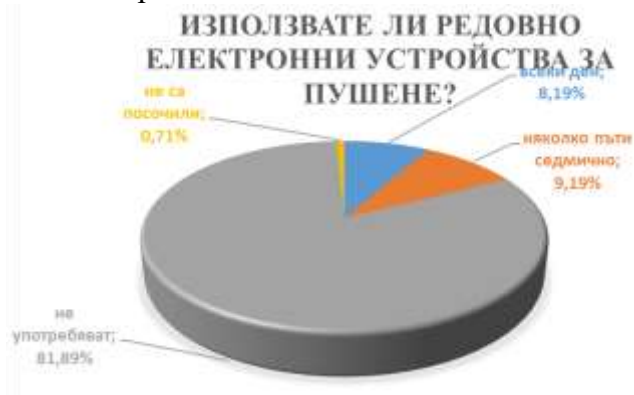
7. Използвали ли сте електронни цигари или други устройства за бездимно пушене?

49,71% отговарят „да”, 49,71% „не”, а 2,73% - са посочили отговор „не знам” или не са посочили някой от предложените варианти.

Прави впечатление, че броят на опитвалите бездимно пушене и на тези, които никога не са използвали електронни устройства за пушене е еднакъв, което говори за високата популярност сред младежите на този вид никотинови устройства.

8. Използвате ли редовно електронни устройства за пушене?

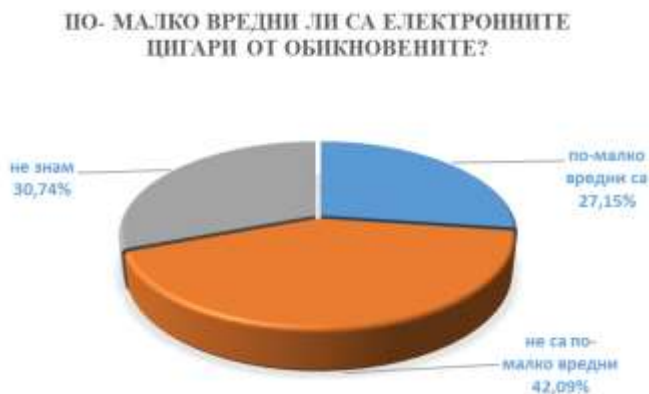
8,19% от участниците в проучването са посочили, че употребяват ел. устройства за пушене всеки ден, 9,19% отговарят „няколко пъти в седмицата”, 81,89% не употребяват редовно, а 0,71% не са посочили отговор.

9. Смятате ли, че пушенето чрез устройство за пушене е по-малко вредно за вас от пушенето на цигари?

Поради факта, че електронните устройства за пушене се рекламират като по-малко вредни или дори безвредни за своите потребители, въпросът ще ни насочи към разбирането на младите хора за ефектите от използването им.

27,15% смятат пушенето чрез ел. устройства за по-малко вредно, 42,09% - определят този вид пушене за еднакво вредно в сравнение с конвенционалните цигари, 30,74% нямат мнение по въпроса.

10. Използвате ли никотинови торбички (снус)?

„Да, често” са отговорили 3,01% от учениците, „рядко”- 3,16%, 12,06% заявяват, че са опитвали, „не, никога” отговарят 81,03% от учениците, 0,71% не могат да отговорят.

Следващите няколко въпроса имат за цел да се установи доколко младите хора са запознати със законовата постановка за местата, на които е забранено да се пуши.

11. Забранено ли е тютюнопушенето на закрити обществени места?

71,98% отговарят „да”, 10,2% - „не”, 16,52% - „не мога да преценя”, 1,29% не са посочили отговор.

12. Забранено ли е тютюнопушенето на открити обществени места?

„Да, в близост до учебни, детски заведения и детски площадки” отговарят 43,39% от учениците, „да, но не знам на кои точно ”- 13,93%, „не ”- 29,59%, „не знам“- 13,07%.

13. Забранена ли е употребата на електронни устройства за пушене на закрити обществени места?

21,55% отговарят „да”, 48,42%- „не”, 29,74% са посочили отговор „не знам“ или не са посочили отговор.

14. Възможно ли е аерозолът, който се вдишва от електронните устройства за пушене да причинява ракови заболявания?

53,3% отговарят „да” и осъзнават потенциалната опасност за развитие на ракови заболявания при употребата на ел. устройства за пушене, 8,33% отговарят „не”, а 38,36% са посочили отговорят „не знам“ или не могат да отговорят.

V. ОБСЪЖДАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Тютюнопушенето е основна причина за смърт и развитие на хронични незаразни заболявания в световен мащаб. В частта за пушенето на тютюн наблюдаваме наличие на основни познания за вредността на тютюневите изделия върху живота и здравето на индивида. Младите хора обаче не са достатъчно запознати с последствията за човешкия организъм от пушенето чрез електронни устройства за пушене и подценяват опасностите, до които води употребата му. От резултатите е видно, че част от учениците имат пропуски в знанията за вредите от употребата на тютюневи изделия в периода на израстване и формиране на личностните характеристики, потребностите и навиците за живот. Затова е порепоръчително да се обърне внимание на запознаване на учениците с рисковете от тютюнопушенето и използването на ел. устройства, като превенция на поведение, което в бъдеще може да доведе до редица последици за живота и здравето, както лични, така и за останалите членове на обществото.

Сравнителен анализ: РЗИ-Русе провежда регионални проучвания по рисковите фактори за развитие на хронични незаразни болести по НППХНБ. При сравняване на резултатите от проучването с тези от предходните 3, проведени през 2016 г., 2018 г. и 2022 г., можем да отбележим, че броят на учениците, които заявяват, че употребяват тютюневи изделия се учвеличава. Отбелязаният спад през 2022 г. се отдава главно на по – ниската възраст на участниците, като тогава бяха обхванати ученици 5 – 7 клас.

През 2016 г. утвърдителен отговор на въпроса „Пушите ли?” дават 29% от участниците, през 2018- 19,66%, 2022 г., броят на пушещите деца е 6,1% (5-7 клас.). През 2023 г. 29,59% от обследваните ученици заявяват, че пушат редовно. Като близо половината от участниците (46,12%) са пушили някога през живота си.

Като възраст за пропушване по- голяма част от запитаните през 2016 г. посочват възраст между 15- 17 г. (15 г.- 14,36 %, 16 г. 16,16 %, 17 г.- 15, 20 %), докато през 2018 г. учениците започнали да пушат на по- ранна възраст са сравнително повече (12 г.- 11,26 %, 13 г.- 14,08 %, 14 г.- 23,94 %, 15 г.- 33,80 %), но ясно се очертава най- висок сред учениците на 15 години. През 2023 г. отново много ясно се очертава пика в броя на пропушилите ученици, възрастта между 13 и 16 г. (13 г. – 10,68%, 14 г. – 26,69%, 15 г. - 22,81%, 16 г. - 17,47%. Това се обяснява с наличието на промени в начина на живот и по- голямата самостоятелност на подрастващите в този период, а и на психическите и социални промени, които настъпват за тях в процеса на израстването.

Обезпокоителен в случая е фактът, че поради ранното започване се наблюдава развитие на по- тежка зависимост към никотина и по- големи трудности за отказване на тютюнопушенето в по- късен етап от живота, когато това би се оказало наложително.

Именно в тази насока следва да се насочат и по-големите усилия на всички, занимаващи се с проблема и учениците в риска за започване възраст да бъдат ангажирани в дейностите по превенция на употребата на тютюневи изделия.

В настоящото проучване, следвайки тенденциите за промяна на пазара на никотинови и тютюневи изделия, включените в анкетата въпроси се насочват и към тези алтернативни начини за пушене, вдишване на аерозол, съдържащ никотин или смучене на никотинови торбички. Като ясно се затвърждава промяната в предпочитанията на младите хора. Прави впечатление броя на „опитвалите“ този начин на пушене – 46,12% от всички участници в анкетата. 3,01% от учениците използват „често“ т.н. „снус“ (никотинови торбички). 27,15% от учениците смятат алтернативните начини за пушене за по-малко вредни от конвенционалното пушене.

През 2022 г. резултатите са показали, че 19,3% употребяват електронни цигари, а 32,17% от учениците имат позитивна нагласа към тях, смятайки ги за по-малко вредни от обикновените цигари.

	2016 г.	2018 г.	2022 г.	2023 г.
Някога пушили ли сте?	Да – 37%	Да – 42,65%	Да – 12,37%	Да – 46,12%
Пушите ли редовно?	Да – 29%	Да – 19,66%	Да – 6,1%	Да – 29,59%
Употребявали ли сте ел. устройства за пушене?		Да (наргиле) – 45,42%	Да – 19,3% Да (наргиле) – 9,07%	Да – 49,71%
Ел. устройства по-малко вредни ли са?		Да (наргиле) – 40,16%	Да – 32,17%	Да – 27,15%

В частта, която се отнася за познанията на учениците относно забраните за пушене на открито и на закрито, повече от половината ученици не знаят на кои точно места Законът за здравето ограничава пушенето на открито, докато 71,98% от участниците са наясно със забраната за пушене в закрити обществени места.

VI. ПРЕПОРЪКИ

1. Ефективно обучение за вредите от употребата на тютюневи изделия във всеки клас от основното и гимназиално образование, основаващо се на предхождаща и системна оценка на потребностите, интерактивни обучителни методи, едновременно с изграждане на подкрепяща среда и осигуряване на обратна връзка за ефективност на обучението.

2. Изграждане на здравословни навици на живот сред подрастващите и запознаване с алтернативни методи за забавление и оползотворяване на свободното време.

3. Насърчаване на заниманията със спорт, изкуства и интереси като ефективна превенция на нездравословните навици.